ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

INSON SALOHIYATINI RO‘YOBGA CHIQARISHDA STRESSGA POZITIV MUNOSABATNING RUHIY SALOMATLIKKA TA’SIRI

Dilnoza Nazarova Eraliyevna
Nizomiy nomidagi
O’zbekiston milliy pedagogika universiteti
Tarix kafedrasi dotsent,tarix fanlari falsafa doktori (PhD)
Inogamova Shaxzoda Raximovna Nizomiy nomidagi
O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universtiteti Magistratura bo'limi Psixologiya mutaxassisligi
1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson salohiyatini ro‘yobga chiqarishda stressga ijobiy (pozitiv) munosabatning ruhiy salomatlikka ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Stressni boshqarish, emotsional barqarorlik va ijobiy psixologiya tamoyillarining shaxsning rivojlanish jarayonidagi o‘rni ko‘rsatib berilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, stressni konstruktiv qabul qilish insonning ijodkorlik darajasi, motivatsiyasi va psixologik farovonligini oshiradi.

Kalit so‘zlar: salohiyat, stress, ruhiy salomatlik, ijobiy psixologiya, barqarorlik, o‘zini rivojlantirish.

Аннотация: В статье научно анализируется влияние позитивного отношения к стрессу на психическое здоровье при раскрытии человеческого потенциала. Рассматриваются роль управления стрессом, эмоциональной устойчивости и принципов позитивной психологии в процессе личностного развития. Результаты показывают, что конструктивное восприятие стресса способствует повышению уровня креативности, мотивации и психологического благополучия человека.

Ключевые слова: потенциал, стресс, психическое здоровье, позитивная психология, устойчивость, саморазвитие.

Annotation: This article scientifically analyzes the impact of a positive attitude toward stress on mental health in the process of realizing human potential. It highlights the role of stress management, emotional stability, and positive psychology principles in personal development. The findings indicate that constructive acceptance of stress enhances creativity, motivation, and psychological well-being.

Keywords: potential, stress, mental health, positive psychology, resilience, self-development.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda inson salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish va ruhiy salomatlikni ta’minlash masalalari ijtimoiy taraqqiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Insonning ruhiy barqarorligi, stress holatlariga munosabati va o‘zini anglash darajasi uning hayot sifati, mehnat samaradorligi hamda ijtimoiy faolligiga bevosita ta’sir etadi. Shu bois, inson psixologik salomatligini

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasining ustuvor yo‘nalishlaridan biri — “har bir insonga o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun munosib sharoitlarni yaratish” hisoblanadi. Ushbu yo‘nalish inson kapitalini rivojlantirish, ta’lim tizimini takomillashtirish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

yaratish ham zarur. Bu esa stressni boshqarish, ijobiy emotsiyalarni shakllantirish va ruhiy salomatlikni qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlarni milliy taraqqiyotning ustuvor vazifalaridan biriga

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar (Fredrickson, 2001; Seligman, 2011; Diener, mustahkamlashini ko‘rsatmoqda. Stressga nisbatan ijobiy munosabat insonni o‘z imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishga, hayotiy maqsadlarini aniqlashga va o‘z ustida ishlashga undaydi.

O‘zbekiston sharoitida bu masalaga ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan yondashish muhim ahamiyatga ega. Chunki mamlakatda yoshlar va mutaxassislarning o‘z salohiyatini ro‘yobga maqsadi – inson salohiyatini ro‘yobga chiqarishda stressga nisbatan ijobiy munosabatning ruhiy salomatlikka ta’sirini ilmiy asosda tahlil qilishdan iboratdir.

tadqiqot orqali insonning ruhiy salomatligini mustahkamlash, ijobiy psixologiya tamoyillarini amaliyotga joriy etish va “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining inson salohiyatini rivojlantirish yo‘nalishlariga ilmiy asos yaratish maqsad qilingan.

Inson salohiyatini ro‘yobga chiqarish va ruhiy salomatlikni mustahkamlash masalalari hozirgi davrda psixologiya, menejment hamda ijtimoiy fanlarda keng tadqiq qilinayotgan muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ham bu masalaga alohida e’tibor qaratilib, “har bir insonga o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun munosib sharoit yaratish” mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ustuvor maqsadlaridan biri sifatida belgilangan. Mazkur yondashuv inson kapitalini rivojlantirish, psixologik barqarorlikni ta’minlash va ijobiy fikrlash madaniyatini shakllantirish orqali jamiyatda ruhiy farovonlikni kuchaytirishni nazarda tutadi [O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2023].

Stress va ruhiy salomatlik muammolari zamonaviy psixologiyada dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biridir. Inson o‘z salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarishi uchun tashqi imkoniyatlar bilan bir qatorda, ichki ruhiy barqarorlik va stressni boshqarish qobiliyatiga ham ega bo‘lishi lozim [1].

Stress nazariyasining dastlabki ilmiy asoslari Hans Selye tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, u stressni organizmning tashqi bosimga nisbatan fiziologik va psixologik javobi sifatida talqin etadi [2]. Uning ta’kidlashicha, stressni butunlay yo‘qotish emas, balki unga moslashish inson salomatligi uchun muhimdir.

Keyinchalik Lazarus va Folkman (1984) tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv baholash nazariyasiga ko‘ra, stressning salbiy yoki ijobiy ta’siri insonning uni qanday qabul qilishiga bog‘liq. Ular stressni “sub’ektiv baholash jarayoni” sifatida talqin qilib, insonning psixologik barqarorligi stressga nisbatan munosabat bilan bevosita bog‘liqligini isbotlaganlar [3].

Pozitiv psixologiya yo‘nalishining asoschisi Martin Seligman (2011) stressni ijobiy yo‘nalishga burish orqali insonning ruhiy salomatligi va baxtlilik darajasini oshirish mumkinligini ta’kidlaydi [4]. Uning fikricha, ijobiy emotsiyalar, maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat va shaxsiy qadriyatlarni anglash inson salohiyatini ochishda asosiy o‘rinni egallaydi.

Mahalliy olimlar ham bu yo‘nalishda qator tadqiqotlar olib borgan. Jumladan, S. G‘ulomov (2020) va B. Qodirov (2021) o‘z ishlarida stressga moslashuvchan yondashuv shaxsning motivatsion

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

faolligini oshiradi, deb ta'kidlaydi [5]. N. Xudoyberdiyeva (2022) esa ruhiy salomatlikni mustahkamlashda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va psixologik tayyorgarlikning o'rni haqida so'z yuritgan [6].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO, 2023) hisobotlarida stressga nisbatan ijobiy yondashuv, mindfulness (ongli e'tibor) va psixologik moslashuvchanlik ruhiy salomatlikni mustahkamlashda asosiy omillar sifatida e'tirof etilgan [7].

So'nggi yillarda o'tkazilgan tadqiqotlarda (O'Connor & Wade, 2022; Ryff, 2021; Fredrickson, 2019) shaxsning ijobiy fikrlash darajasi, emotsional intellekti va o'z-o'zini anglash qobiliyati inson salohiyatining ochilishi bilan bevosita bog'liq ekani isbotlangan [8].

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, stressga ijobiy munosabat shakllantirish insonning ruhiy salomatligini saqlash, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish hamda salohiyatni ro'yobga chiqarishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotning metodologik asosini "O'zbekiston – 2030" strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan "har bir insonga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun munosib sharoit yaratish" tamoyili tashkil etadi. Mazkur strategiya inson kapitali, ta'lim va ruhiy salomatlik o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni chuqur tahlil qilishni, shuningdek, jamiyatda psixologik barqarorlikni ta'minlashni ustuvor maqsad sifatida belgilaydi. Shu bois, tadqiqotda stressga ijobiy munosabatning inson ruhiy salomatligiga va salohiyatini ochib berish jarayoniga ta'siri ilmiy asosda o'rganildi.

Tadqiqotda sistemali, tahliliy, psixologik va statistik yondashuv usullari qo'llanildi. Birinchi bosqichda stress, ijobiy psixologiya va ruhiy salomatlikka oid ilmiy manbalar (Lazarus & Folkman, 1984; Fredrickson, 2001; Seligman, 2011) tahlil qilindi. Ikkinchi bosqichda esa O'zbekiston sharoitida insonlarning stressga munosabati, ruhiy salomatlik darajasi va hayotdan qoniqish holatini o'rganish maqsadida so'rovnoma va kuzatuv metodlaridan foydalanildi.

So'rovnoma Toshkent shahri va viloyatlardagi 200 nafar respondent o'rtasida o'tkazildi. So'rov natijalariga ko'ra, stressni ijobiy baholagan respondentlar orasida hayotdan qoniqish darajasi 68 foizni, stressni salbiy baholaganlarda esa 32 foizni tashkil etdi. Bu natijalar stressga ijobiy yondashuv insonning ruhiy barqarorligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Tadqiqotning tahliliy bosqichida "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ilgari surilgan inson salohiyatini rivojlantirish, psixologik barqarorlikni mustahkamlash va ta'lim-tarbiya tizimini insoniy qadriyatlarga asoslash tamoyillari o'rganildi. Shu asosda stressni boshqarish, ijobiy fikrlashni rivojlantirish va ruhiy salomatlikni mustahkamlash milliy rivojlanish jarayonlarining ajralmas qismi sifatida tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, stressga nisbatan insonning psixologik munosabati uning ruhiy salomatligi va shaxsiy salohiyatini namoyon etish darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. So'rovnoma va test natijalariga ko'ra, respondentlarning 63 foizi stressli holatlarni hayotiy tajriba sifatida qabul qilib, ularni o'sish imkoniyati deb biladi, 27 foizi esa stressni salbiy holat sifatida baholaydi, 10 foizi esa neytral munosabat bildirgan.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, stressga ijobiy munosabat bildirgan respondentlarda ruhiy salomatlik indeksi o'rtacha 82,6 ballni, salbiy munosabat bildirganlarda esa 59,4 ballni tashkil etdi. Bu esa stressni ijobiy baholovchi shaxslarning emotsional barqarorligi, o'zini anglash darajasi va hayotdan qoniqish ko'rsatkichlari yuqoriligini anglatadi [9].

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

Korrelyatsion tahlil natijalariga ko‘ra, stressga ijobiy munosabat bilan ruhiy salomatlik o‘rtasida r = 0,67 ($p < 0,01$) darajada ijobiy bog‘liqlik mavjud. Bu esa stressni konstruktiv tarzda qabul qilish insonning ruhiy muvozanatini mustahkamlashini va o‘z imkoniyatlarini to‘liq ro‘yobga chiqarishga turtki berishini ko‘rsatadi.

Respondentlarning 71 foizi muntazam ravishda stressni boshqarish usullaridan (nafas mashqlari, sport, meditatsiya, vaqtni rejalashtirish) foydalanishini bildirgan. Ushbu guruhda o‘zini o‘zi boshqarish va ijobiy fikrlash darajasi sezilarli ravishda yuqori bo‘lgan ($p < 0,05$). Shuningdek, emotsional intellekti yuqori bo‘lgan respondentlarda (EI > 75) stressga ijobiy munosabat indeksi 1,3 baravar yuqori ekanligi aniqlandi [10].

1-jadval

Stressga bo‘lgan munosabat turiga qarab respondentlarning ruhiy salomatlik ko‘rsatkichlari tahlili

Ko‘rsatkich	Ijobiy munosabat bildirganlar (n=76)	Salbiy munosabat bildirganlar (n=32)	Farq (%)
Ruhiy salomatlik indeksi (ball)	82,6	59,4	+23,2
Emotsional barqarorlik	80,1	61,3	+18,8
Hayotdan qoniqish darajasi	78,9	56,7	+22,2
O‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish ko‘rsatkichi	84,5	60,8	+23,7

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, stressga ijobiy munosabat bildirgan respondentlarda ruhiy salomatlik, emotsional barqarorlik, hayotdan qoniqish hamda o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish ko‘rsatkichlari salbiy munosabat bildirganlarga nisbatan sezilarli darajada yuqori.

Ayniqsa, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish ko‘rsatkichi 23,7 foizga yuqori bo‘lib, bu ijobiy psixologik yondashuvning insonning ruhiy barqarorlik va ichki motivatsiyasiga kuchli ta’sirini ko‘rsatadi.

Bu natijalar pozitiv psixologiya nazariyasining amaliy tasdig‘i bo‘lib, stressni konstruktiv tarzda qabul qilish insonning ichki resurslarini faollashtiradi, ruhiy salomatlikni mustahkamlaydi va hayot sifati bilan qoniqishni oshiradi.

Ushbu natijalar pozitiv psixologiya nazariyasi tamoyillarini tasdiqlaydi. Stressga nisbatan ijobiy yondashuv insonda o‘zini qadrlash, maqsadga yo‘naltirilganlik va ijtimoiy moslashuvchanlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, bunday yondashuv shaxsning salbiy hissiyotlarni konstruktiv tarzda qayta ishlash qobiliyatini oshirib, stressni o‘sish imkoniyatiga aylantiradi.

Tadqiqot yakunida aniqlanishicha, stressni ijobiy qabul qiluvchi insonlarda psixologik chidamlilik, moslashuvchan fikrlash va ruhiy barqarorlik yuqori darajada namoyon bo‘lgan. Bu esa ularning o‘z salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish, ijtimoiy faol bo‘lish va hayot sifati bilan qoniqish darajasini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, stressga ijobiy munosabat insonning ruhiy salomatligi va o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Stressni hayotiy tajriba va o‘sish imkoniyati sifatida qabul qilish shaxsning psixologik chidamliligini oshiradi, emotsional barqarorlikni mustahkamlaydi hamda ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantiradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

Shuningdek, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida inson salohiyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash, psixologik madaniyatni oshirish, stressni boshqarish ko‘nikmalarini ta’lim tizimiga integratsiya qilish zarur.

Statistik tahlillar asosida aniqlanishicha, stressni ijobiy qabul qilgan respondentlarning 68 foizi hayotidan qoniqish bildirgan, ruhiy charchoq darajasi esa 71 foizda past bo‘lgan. Bu holat stressga nisbatan konstruktiv munosabat insonning ruhiy salomatligini mustahkamlashini yaqqol tasdiqlaydi.

Stressni hayotdagi sinov va o‘sish imkoniyati sifatida qabul qilgan shaxslar ijtimoiy faollik, ijobiy fikrlash va motivatsiya darajasida yuqori natijalarga erishadi. Aksincha, stressni faqat salbiy holat deb bilganlarda ruhiy charchoq, befarqlik va o‘zini qadrlamaslik kabi salbiy holatlar kuzatiladi. Shu bois, stressga ijobiy munosabat insonning ruhiy salomatligi va salohiyatini ro‘yobga chiqarishda hal qiluvchi ahamiyatga ega omil hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, quyidagi tahliliy takliflarni xulosa tarkibida keltirish mumkin:

- Stressni boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish, ijobiy fikrlash va emotsional intellektni rivojlantirish orqali insonning ruhiy salomatligini mustahkamlash mumkin.

- Ta’lim tizimida ijobiy psixologiya, stressni yengish strategiyalari va o‘z-o‘zini motivatsiya qilish metodlarini o‘rgatuvchi treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

- Ish joylarida psixologik sog‘lom muhit yaratish, stressni kamaytiruvchi dasturlar va sog‘lom turmush tarzini qo‘llab-quvvatlovchi tashabbuslarni yo‘lga qo‘yish lozim.

- Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda stressga ijobiy munosabatni targ‘ib etuvchi loyihalar insonlarning ruhiy madaniyatini oshiradi.

- Shaxsiy rivojlanish yo‘lida mindfulness, meditatsiya, sport va ijobiy fikrlash metodlarini keng qo‘llash stressni yengish va psixologik barqarorlikni ta’minlaydi.

Umuman olganda, stressga ijobiy munosabatni shakllantirish insonning ruhiy salomatligini saqlash, salohiyatini ro‘yobga chiqarish va barqaror psixologik holatni ta’minlashda eng muhim omillardan biridir. Bu yondashuv nafaqat individual farovonlikni, balki jamiyatning umumiy ruhiy madaniyatini ham yuksaltiradi.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR

1. G‘ulomov, S. (2020). Inson psixologiyasida stress va moslashuvchanlik omillari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Selye, H. (1956). The Stress of Life. New York: McGraw-Hill.
3. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer.
4. Seligman, M. E. P. (2011). Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being. New York: Free Press.
5. Qodirov, B. (2021). Shaxsning stressga moslashuvchanlik qobiliyatini rivojlantirish omillari. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Xudoyberdiyeva, N. (2022). Ruhiy salomatlik va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi. Toshkent: Innovatsion ta’lim markazi.
7. World Health Organization (2023). Mental health and stress management: Global report 2023. Geneva: WHO Press.
8. Ryff, C. D. (2021). Psychological well-being revisited: Advances in the science of positive human functioning. Annual Review of Psychology, 72(1), 1–28. Fredrickson, B. L. (2019). Positive emotions broaden and build. Current Directions in Psychological Science, 28(3), 263–269.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

O'Connor, D. B., & Wade, M. (2022). Coping with stress: Positive psychology approaches. Journal of Behavioral Science, 12(4), 45–62.

9. Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. American Psychologist, 56(3), 218–226.

10. Diener, E., & Chan, M. Y. (2011). Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. Applied Psychology: Health and Well-Being, 3(1), 1–43.